

ANNE-BABASI BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ OLAN 7-9 YAŞ ÇOCUKLARININ OKUL BAŞARILARI ARASINDAKİ FARKLARIN İNCELENMESİ

Prof.Dr. Duyan MAĞDEN*

Ar.Gör. Z. Fulya TEMEL**

Boşanma, evlilik sözleşmesinin sona ermesi ile aile biriminin dağılmasına yol açan bir olaydır.

Boşanma, kuşkusuz dağılan ailenin bütün bireylerini ruhsal yönden etkilemektedir. Ancak boşanmanın olumsuz etkileri en çok çocuklar üzerinde görülmektedir.

Anne-babası boşanan çocuklar, okulöncesi dönemde boşanma olayını kavrayamamaktadır. Bu dönemde çocuk kendisinin, annesinin ailesine mi, yoksa soyadını taşıdığı babasının ailesine mi ait olduğunu anlayamamaktadır. Çocuk anne-babasının eş olmadıkları halde nasıl anne ve baba olduklarını çözümleyememektedir. Çocuk bu sorulara çözüm ararken, anne-babasının kendisini artık sevmeyeceklerini ve kendisini terkedeceklerinden kuşku duymaktadır (Hancock, 1980, 25).

İlkokul çağındaki çocukların anne-babalarının boşanmasına gösterdikleri en yaygın tepkiler şiddetli üzüntü, korku ve kaygıdır. Çocuklar boşanmadan sonra ailenin güvenli ortamından uzaklaşmakta ve anne-babalarını kaybetme, kimse tarafından istenmeme gibi korkulara kapılmaktadırlar. Çocuklar boşanmanın neden olduğu korku ve kaygılara karşı benliklerini savunmak amacı ile reddetme ve karşıt tepki kurma mekanizmalarını kullanmaktadırlar (Kelly, 1976, 22; Miller, 1976, 443).

Boşanma olayından sonra ilkökul çağındaki çocuklarda zaman zaman öfke, saldırganlık, depresyon, suça yönelme, uyku-beslenme bozuklukları, anti-sosyal davranışlar gözlenmektedir. Anne-babanın boşanmasından sonra çocukta görülen bu sorunlar, çocuğun gelişim alanlarına kadar uzanmakta ve gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Miller, 1976, 442; Santrock, 1975, 753).

* Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

** Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi ve Ev Ekonomisi Eğitimi Bölümü, Araştırma Görevlisi.

Anne-Baba Boşanmasının Çocuğun Okul Başarısına Etkisi

Boşanan eşlerin çocukları, anne ve babaları arasındaki bazı çatışmalara neden olduklarını ve boşanmaya kendilerinin neden olduğunu düşünmektedirler. Özellikle erkek çocuklar boşanmaya ve babalarının evden uzaklaşmasına neden olduklarını düşünüp öfkelenmektedirler. Bu öfke evde kardeşlere, okulda arkadaş ve öğretmene yönelmektedir. Bu şekilde çocuğun duygusal sorunları okula yansımakta ve okul başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Kelly, 1976, 29).

Babanın evden uzaklaşma durumunda çocuk annesinin de kendisini terk edeceği düşüncesi ile onun yanından ayrılmak istememektedir. Bu dönemde çocuk, okulu, kendisini annesinden ayıran bir ortam olarak görmekte ve okula gitmek istememektedir. Okula bu endişe içerisinde gittiğinde ise dikkatini öğrenme etkinlikleri üzerinde toplayamamaktadır. Ders sırasındaki dikkatsizlik ve dalgınlık çocuğun okul başarısını olumsuz yönde etkilemektedir (Berklin, 1974, 25).

Boşanmadan sonra çocuklar anne-baba arasında taraf tutmaya zorlanmakta, ayrı yaşayan anne-babanın çocuğu görmesine izin verilmemekte ve onun olumsuz yönleri çocuğa anlatılmaktadır. 1981 yılında Ankara il merkezinde altmışaltı boşanmış çift üzerinde yapılan bir araştırmada, boşanan çiftlerin yarıdan fazlasının çocuklarına boşandıkları eşlerinin olumsuz yönlerini bilerek ya da farkında olmayarak anlattıkları saptanmıştır (Aydınalp, 1981, 55). Bu tür durumlar çocuğu duygusal gerilime itmekte ve başarı şansını azaltmaktadır (Santrock, 1975, 754).

Boşanmadan sonra ayrı yaşayan anne-babanın çocuğu belirli aralıklarla ziyaret etmesi, sevgi ve desteğini devam ettirmesi duygusal sorunların azalmasına neden olmaktadır. Ancak, ayrı yaşayan anne-babanın ziyaretler sırasında çocuğa aşırı ilgi göstermesi ve çok fazla armağan alması anne-baba arasında tutarsız davranışlara neden olmaktadır. Bazı durumlarda ise çocuk, kendisine armağan alması konusunda anne-babasından aşırı isteklerde bulunmaktadır. Bunun nedeni ailenin dağılması ve aile ile ilgili gereksinmelerin yarattığı manevi boşluğu maddi armağanlarla doldurma isteği olabilmektedir. Bu şekilde çocukların mülkiyet duyguları artmakta ve paylaşmayı öğrenememektedirler (Kelly, 1976, 29). Paylaşmayı bilmeyen çocukların arkadaşları ile ilişki kurmaları güçleşmektedir. Arkadaş ilişkileri kuramayan çocuklar yalnız kalmakta ve toplum dışına itilmekte, ne kadar yetenekli olurlarsa olsunlar başarı düzeylerini belli bir sınırın dışına taşıramamaktadırlar (Altınköprü, 1979, 133).

Araştırmamızın Amacı

Toplumumuzda boşanmalar artmış, anne-baba boşanmasının çocuğun duygusal gelişimine ve ruh sağlığına etkisi bir çok araştırmada incelenmiştir. Bu araştırmalarda anne-baba boşanmasından sonra çocuğun okul başarısı

incelenmemiştir. Anne-baba boşanmasının çocuğun okul başarısını ne yönde etkilediği konusuna açıklık getirmek amacı ile planlanan bu araştırmada, yedi-dokuz yaşlarında, anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocukların okul başarıları incelenmiştir.

Araştırma Yöntemi

Evren

Ankara il merkezindeki ilkokullarda okuyan yedi-dokuz yaşlarındaki çocuklar bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Örneklem

Alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyler gözönünde bulundurularak ondört ilkokul araştırma örneklemini oluşturmak için seçilmiştir. Bu okullarda okuyan anne-babası boşanmış 72 çocuk ile, yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey açısından anne-babası boşanmış çocuklara benzerlik gösteren 72 anne ve babası ile birlikte yaşayan çocuk araştırma örneklemine dahil edilmiştir. Bu şekilde araştırma örneklemini toplam 144 çocuktan oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında iki ayrı anket formu kullanılmıştır. Kontrol grubu için uygulanan anket formunda çocuğun yaşı, cinsiyeti, aile bireylerine ve okul başarısına ilişkin toplam 21 soru bulunmaktadır. Deney grubuna uygulanan ankette ise bu sorulara ek olarak anne-baba boşanmasına ilişkin sorular bulunmakta ve anket 32 sorudan oluşmaktadır. Okul başarısının saptanmasında ise öğretmenin tuttuğu kayıtlardan yararlanılmıştır.

Veri Toplama İşlemi

Veriler, denekler ile tek tek görüşülerek toplanmıştır. Görüşme sırasında ortamda denek ve araştırmacı dışında kimsenin bulunmamasına dikkat edilmiştir. Sorular deneklere sözel olarak sorulmuş ve alınan cevaplar kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilere yüzde t testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarında elde edilen yüzdeler arası farkın, iki yüzde arasındaki farkın standart hatasına bölümünden elde edilen t değeri, % 1 olasılık sınırına göre t tablosunda aynı serbestlik derecesinde bulunan t değeri ile karşılaştırılmıştır.

Bulgular

Anne-babası boşanmış çocuklar grubu deney grubunu, anne-babası boşanmış çocuklara cinsiyet, yaş, S.E.D. yönünden benzerlik gösteren anne-babası boşanmamış çocuklar grubu ise kontrol grubunu oluşturmuştur.

Tablolarda deneklerin okul başarısı 1: Zayıf, 2: Geçer, 3: Orta, 4: İyi, 5: Pekiyi olarak belirtilmiştir. Ayrıca her bir kategorideki frekansı yükseltmek amacı ile zayıf ve geçer not alan denekler bir sütunda, orta not alan denekler ayrı bir sütunda, iyi ve pekiyi not alan denekler diğer bir sütunda belirtilmiştir.

TABLO 1: Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Deneklerin Dönem Sonu Ortalama Ders Notlarına Göre Dağılımları

	Deney Grubu		Kontrol Grubu	
	Sayı	%	Sayı	%
1 - 2	5	7	0	0
3	22	31	5	7
4 - 5	45	62	67	93
Toplam	72	100	72	100

tH: 4.357

P<0.01 Anlamlı

Tablo 1'de görüldüğü gibi deney grubundaki deneklerin % 62'sinin dönem sonu not ortalaması iyi ve pekiyi, kontrol grubundaki deneklerin % 93'ünün dönem sonu not ortalaması iyi ve pekiyidir.

TABLO 2: Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Deneklerin Derslere Göre Dönem Sonu Not Ortalamalarının Dağılımı

	Deney Grubu								Kontrol Grubu							
	1-2		3		4-5		Toplam		1-2		3		4-5		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Türkçe	14	19	12	17	46	64	72	100	1	1	7	10	64	89	72	100
Matematik	23	35	11	15	36	50	72	100	3	4	5	7	64	89	72	100
Hayat Bilgisi	9	13	18	25	45	62	72	100	0	0	6	8	66	92	72	100
Beden Eğitimi	0	0	9	13	63	87	72	100	0	0	3	4	69	96	72	100
Resim	0	0	11	15	61	85	72	100	0	0	3	4	69	96	72	100
Müzik	1	1	10	14	61	85	72	100	0	0	2	3	70	97	72	100

Türkçe	tH1:	3.536	P<0.01 Anlamlı
Matematik	tH2:	2.64	P<0.01 Anlamlı
Hayat Bilgisi	tH3:	4.157	P<0.01 Anlamlı
Beden Eğitimi	tH4:	1.766	P<0.01 Anlamlı
Resim	tH5:	2.27	P>0.01 Anlamsız
Müzik	tH6:	2.796	P<0.01 Anlamlı

Tablo 2'de görüldüğü gibi deney grubundaki deneklerin % 64'ünün, kontrol grubundaki deneklerin % 89'unun Türkçe dersi dönem sonu ortalaması iyi ve pekiyidir. Deney grubundaki deneklerin % 85'inin, kontrol grubundaki deneklerin % 96'sının resim dersi dönem sonu ortalaması iyi ve pekiyidir.

TABLO 3. Deney ve Kontrol Grubundaki Kız ve Erkek Deneklerin Dönem Sonu Not Ortalamalarına Göre Dağılımları.

	Deney Grubu								Kontrol Grubu							
	1-2		3		4-5		Toplam		1-2		3		4-5		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kız	2	6	9	25	25	69	36	100	0	0	2	6	34	94	36	100
Erkek	2	8	13	36	20	55	36	100	0	0	3	8	33	92	36	100

tH1: 1.219 P<0.01 Anlamlı
tH2: 2.777 P<0.01 Anlamlı
tH3: 2.648 P<0.01 Anlamlı

Deney grubundaki kız deneklerin % 69'unun kontrol grubundaki kız deneklerin % 94'ünün dönem sonu not ortalaması iyi-pekiyidir.

TABLO 4. Deney ve Kontrol Grubundaki Çocukların Sınıfta Kalma Durumlarına Göre Not Ortalamalarının Dağılımları

	Deney Grubu								Kontrol Grubu							
	1-2		3		4-5		Toplam		1-2		3		4-5		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sınıfta																
Kalanlar	1	20	4	18	2	4	7	10	0	0	1	20	0	0	1	1
Sınıfta																
Kalmayanlar	4	80	18	82	43	96	65	90	0	0	4	80	67	100	71	99
Toplam	5	100	22	100	45	100	72	100	0	0	5	100	67	100	72	100

tH1: 1.673 P>0.01 Anlamlı Değil
tH2: 2.728 P<0.01 Anlamlı

Tablo 4'te görüldüğü gibi anne-babası boşanmış çocukların % 10'u sınıfta kalmış, % 90'ı sınıfta kalmamıştır. Anne-babası boşanmamış çocukların ise sadece % 1'i sınıfta kalmış % 99'u ise sınıfta kalmamıştır.

Tartışma

Tablo 1'de görüldüğü gibi her iki grubun ortalama ders notlarına göre başarı yüzdeleri karşılaştırılmış ve gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Hamein tarafından yapılan bir çalışmada okulda başarısız olduğu saptanan çocukların % 15'inin anne-babasından ayrı olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada anne-babası ile birlikte yaşayan çocuklarda başarısızlık oranı % 36 iken, anne-babasından ayrı olanlarda başarısızlık oranı % 54 olarak saptanmıştır (Hamein, 1970, 34).

Tablo 2'de daha fazla dikkat, problem çözme ve çalışma gerektiren derslerde gruplar arası farkın anlamlı olduğu gözlenmektedir. Bu bulgulara göre anne-babası boşanmış çocukların duygusal sorunlarının okula ve okul başarısına yansıdığı sonucuna varılabilmektedir. Özdemir tarafından yapılan bir araştırmada ruhsal durum ile başarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (Özdemir, 1981, 48).

Tablo 3'teki yüzdelerle bakıldığında deney grubundaki erkek çocukların kız çocuklardan daha başarısız olduğu izlenimi uyanmakta ise de yüzdeler arası fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($P>0.01$). Ancak deney ve kontrol grubundaki kız ve erkek çocukların başarı yüzdeleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($P<0.01$). Bu sonuçlar çocukların okul başarılarının cinsiyet farkı olmaksızın boşanmadan etkilendiğini göstermektedir.

Tablo 4'de anne-babası boşanmış ve anne-babası boşanmamış çocukların başarı durumları karşılaştırılmış ve gruplar arası fark anlamlı bulunmuştur. Bu durumda anne-babası boşanmış çocuklardan sınıfta kalanların daha çok çatışmalı bir ortamda bulunması ve boşanmanın olumsuz sonuçlarından diğer çocuklardan daha fazla etkilenmiş olması düşünülebilir.

Özet

Araştırma, anne-babası boşanmış çocukların okul başarılarının incelenmesi ve bu konuda karşılaşılan sorunlara öneriler getirilmesi amacı ile planlanmıştır.

Veri toplamak için iki ayrı anket formu kullanılmıştır. Çocukların okul başarıları öğretmenin okulda tuttuğu kayıtlardan elde edilmiştir.

Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde kolon yüzdesi ile yüzde oranları t testi kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

Anne-babası boşanmış kız ve erkek deneklerin derslerinin dönem sonu genel not ortalamaları arasındaki fark anlamsız bulunurken, anne-babası boşanmış ve anne-babası boşanmamış çocukların ayrı ayrı dönem sonu not ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur.

Anne ve babası boşanmış çocukların ve anne-babası boşanmamış çocukların ayrı ayrı dönem sonu not ortalamaları karşılaştırıldığında: Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi ve Müzik derslerinde farkın anlamlı olduğu, yalnızca Beden Eğitimi ve Resim derslerinde farkın anlamsız olduğu bulunmuştur.

Bu sonuçlara göre anne-baba boşanması çocuğun okul başarısını kız ve erkekler arasında fark olmaksızın olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu sorunun çözümü için anne-babanın çocuklarının boşanmadan en az zararı görmeleri konusunda birlikte çalışmalı, çocuklara boşanmanın ne olduğu ve getirdiği yaşam biçimi, nedenleri, ile birlikte açıklanmalı, çocuklar boşanmadan sonraki kişisel çatışmalarda araç olarak kullanılmamalıdır. Bu konuda ailelere yardımcı olmak amacı ile aile danışmanlığı sisteminin getirilmesi sorunun çözümüne büyük ölçüde ışık tutacaktır.

Boşanmadan kaynaklanan sorunların çözümünde öğretmenler de aile ile işbirliği içinde olmalıdır. Okullarda gerçek rehberlik sistemleri kurulmalı, bu sistem öğrenci sorunlarını çözmek amacı ile öğretmen ve aile birlikte çalışmalıdır.

KAYNAKLAR

- Altinköprü, T. **Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır?** İstanbul: Gül Matbaası, 1979.
- Aydınalp, E. "Boşanmalar ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Bireysel Sorunların Aile Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi". (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara: 1981.
- Berklin, C.T. **Öğrenci Problemleri**. Ankara: Tisa Matbaası, 1974.
- Hancock, E. "The Dimension of Meaning and Belonging In The Process of Divorce". **American Journal Orthopsychiatry**. 50(1): 18-27, 1980.
- Heramein, A. "Le Retard Scholairie Perspective de L'education" **Rev. Trimetriel** 1(4):22-35, 1970.
- Kelly, B.J. and Wallestern S.J. "The Effect of Parental Divorce Experiences of the Child in Early Latency" **American Journal Orthopsychiatry**. 46(1): 20-32, January 1976.
- Miller, E. "Psychotherapy of a Child in a Custody Dispute". **Journal of the American Academy of Child Psychiatry**, 15(3): 441-52, 1976.
- Özdemir, A. "778. Çocuk Üzerinde Sağlık ve Başarı Durumları İncelemesi". (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlık Tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara: 1981.
- Santrock, W.J. "Father absence. Perceived Maternal Behavior and Moral Development in Boys" **Child Development** 46(3): 753-757, Semtember 1974.